

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Одинець Світлани Владиславівни «Динаміка життєвих траєкторій та соціальних ідентичностей українських мігранток в Італії», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05. – етнологія

Посилення міжнародної мобільності та міжкультурної взаємодії на межі ХХ-ХХІ ст. поряд із проблемами трансформації і репрезентації ідентичностей (етнічних/національних, гендерних, професійних) у транснаціональному просторі увиразнило ще й явище фемінізації міграції. Останнє спричинене передусім стрімким зростанням місця і ролі жінок серед мігрантів, питому частку яких складають українські жінки.

Вивільнення теми жіночих міграцій від традиційних дискурсів неокласичної економічної теорії макрорівня та концепції андроцентризму як універсальної об'єктивності культури і заявка про мігранток у антропологічній перспективі уможливило саме гендерна парадигма. Вона дозволяє говорити про жінок, насамперед, на рівні особистісних життєвих проєктів і робить «видимими» їхні ціннісні орієнтири, повсякденні практики та поведінкові моделі. Така оптика проявляє конфігурації ідентичностей українок та способи їх конструювання в іншому життєдіяльному просторі, динаміку етнокультурних взаємодій, основні типологічні риси української мігрантської спільноти. І допомагає простежити вплив досвіду мігранток після повернення на формування українського соціокультурного простору і переосмислення через призму гендерної ідеології як сучасних міграційних процесів, так й особистісно-суспільних відносин.

Тому з огляду на масову жіночу міграцію з України як новий феномен в історії української міграції, що не знайшов ще належного вивчення у вітчизняній та зарубіжній етнологічній науці, тема дисертації є беззаперечно

актуальною. Її важливість звучить також в контексті перетину міждисциплінарних проблемних полів, що завдяки широкому методологічно-методичному інструментарю дозволили поглибити дослідження міграцій, передусім, з позиції розвитку особистості жінки під час реалізації міграційного проекту й після нього. Варто віддати належне дисертантці в тому, що, вивчаючи явище фемінізації міграції, вона виразно бачить на тлі тенденцій глобалізації процес фемінізації дослідницького інтересу до міжнародної міграції і простежує між ними взаємозв'язок. Бачення процесів і явищ у системному ключі позиціонує авторку як критичну і вдумливу дослідницю.

Підрозділ 1.2. «Теоретичні засади, методологія та джерела дослідження» засвідчує глибоке знання передових вітчизняних та зарубіжних праць. Чільне місце серед них займають крос-культурні студії мігрантського досвіду українок та представниць інших національних спільнот, які допомогли підкреслити особливості саме перших. Виграшним є залучення широкої бази англomовної літератури, що стимулює вітчизняні соціогуманітарні студії до активнішого діалогу із західною історіографією.

Варто відзначити вдалі інтерпретації до вітчизняного дискурсу зарубіжних методологічних принципів, сформульованих із перспектив мікропідходу, які надають змогу розширити інтелектуальне поле цієї проблематики. Використання міжнародної наукової термінології щодо етнологічних методик, залучення інноваційного інструментарю (дискурс-аналіз, приземлена теорія А. Строса і Дж. Корбіна, метод деконструкції) та розгорнута демонстрація їх механізмів засвідчують високий кваліфікаційний рівень дисертантки.

Комплексне застосування суспільно-гуманітарних дисциплін у матриці транснаціоналізму уможливили розгляд поставлених завдань у єдиному соціокультурному просторі («над кордонами»). Це дозволило відстежити специфіку сучасної жіночої трудової міграції через динаміку життєвих траєкторій і процес формування ідентичностей у нерозривному ланцюгу

«імміграція-поселення-адаптація-інтеграція-реінтеграція» у площині тісних взаємозв'язків між людьми, інституціями, позаінституційними структурами (соціальні мережі).

Гендерний підхід дозволив застосувати «гендер» як наскрізну категорію аналізу для актуалізації соціальних, культурних, психологічних вимірів міграції. Це дає право класифікувати дану наукову роботу як гендерно специфіковану в ділянці української міграціології, що, поза сумнівом, робить її у вітчизняній етнології новаторською та перспективною у багатьох напрямках. По-перше, на відміну від статево-рольового підходу (протиставлення жіночої і чоловічої ролей), який донедавна посідав ключове місце у студіях із міграцій, авторка пропонує засадничо жіночий наратив, де жінки розуміються автономними суб'єктами глобального світу. По-друге, міграційний проект трактується, передусім, не з позицій соціально-економічного явища, а як один із можливих повноправних життєвих проектів. По-третє, вивчення т.зв. українських «жіночих діаспор» як особливого типу сучасних діаспор, які впливають на соціокультурні складові країни проживання і допомагають конструювати транснаціональний простір. По-четверте, погляд на міграцію як на складний соціальний феномен постмодерного суспільства, що має на увазі зміну парадигми розуміння міграції як такої (характер, учасники, чинники, динаміка та ін.).

Сильною стороною праці є залучення масиву різнотипних вітчизняних та зарубіжних джерел (письмові, особового походження, візуальні, архівні, статистичні, інтернет-джерела, нормативно-правові тощо), їх критичне прочитання, що надали дослідженню комплексності, підкреслюючи водночас його прикладний і теоретичний характер.

Авторка наскрізно і промовисто ілюструє теоретичні узагальнення власними польовими сюжетами, які вперше запроваджено до наукового обігу і становлять основу джерельної бази дослідження. Наративний характер інтерв'ю демонструє високий рівень роботи етнолога у польових умовах, що є одним із найперших індикаторів його фаховості.

Стратегічним кроком вбачаємо також експедиції авторки саме в ті райони Італії, де спостерігається найбільша кількість мігранток з пролонгованими міграційними проектами. Застосування методу включеного спостереження допоміг С.В.Одинець скласти власні рефлексії. Це передбачило самокритику щодо осмислення перебігу дослідницького процесу на кожному його етапі як необхідну умову успішного наукового проекту.

Переконливо обґрунтованою є, на нашу думку, основна частина роботи (Розділ 3. Динаміка життєвих траєкторій жінок контексті досвіду міграції до Італії), в якій дисертантці вдалося чітко увиразнити основні групи життєвих траєкторій мігранток і типи міграційних проектів українок. Саме ці вектори визначають шляхи самореалізації та інтеграції/реінтеграції у транснаціональному просторі. Авторка чітко декларує свою методологічну позицію, що певним чином йде в розріз із загальноприйнятою у вітчизняній академічній науці тезою про домінанту економічного чинника у сучасній жіночій міграції, натомість виокремлюючи гендерні характеристики як засадничі.

Цінними студіями щодо подальшого вивчення питання успішної інтеграції України у міжнародний простір є тези про конструювання новітніх проявів, форм та способів репрезентації «українськості» крізь призму етнокультурних взаємодій.

Однозначно схвально оцінюючи дисертацію С.В.Одинець, вважаємо за потрібне висловити окремі побажання та рекомендації.

1. В цілому погоджуючись із логічно обґрунтованим вибором саме західного регіону як найбільш репрезентативного у вивченні жіночих міграцій, для посилення об'єктивності результатів дослідження авторці у Розділі 2. «Масова жіноча міграція з України як нове соціальне явище: чинники, характерні риси, суспільні оцінки» все ж варто було б приділити більше уваги порівнянню досвіду мігранток з інших регіонів України. Попри спільні українські ментальні риси, на конструювання життєвих траєкторій та

вибір соціальних ідентичностей впливають також регіональні контексти: аграрний/індустріальний соціокультурний простори; історико-етнографічні землі, для яких характерні відмінності у релігійних, політичних та культурних практиках. Таке порівняння було б цікаве й з огляду на те, що західний регіон є одним із лідерів в історії українських міграцій загалом, і в західному напрямку, зокрема.

2. Аналізуючи принципи та етапи формування мігрантської спільноти у підрозділі 2.3. «Становлення та особливості української жіночої спільноти в Італії у 1990-2000-х рр.», дисертантка місцями уникає прямих відповідей на питання про природу і характер цих особливостей у порівнянні із спільнотами українських мігранток в інших країнах, хоча наявність широкого арсеналу джерел дає всі підстави це зробити. Так само у підрозділі 3.1. «Фактори розвитку міграційного проекту і типологія життєвих траєкторій мігранток» варто акцентованіше прописати специфіку міграційних паттернів українок при зіставленні із паттернами мігранток з інших країн.

3. У Розділі 4. «Трансформації і репрезентації гендерних та національних ідентичностей українських жінок в процесі міграції» бажано б було ширше представити висновки щодо варіативних сценаріїв впливу міграційного досвіду українок після повернення в Україну на різні сфери її соціокультурного простору.

Водночас, висловлені побажання та недоліки не мають принципового характеру. Вони не ставлять під сумнів обґрунтованість висновків та основних результатів дослідження, не знижують наукової цінності та будуть, сподіваємось, в перспективі розглянуті ширше.

Мова і стиль дослідження відповідають вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

Дисертація має значну теоретичну і практичну цінність, її основні положення та оцінки можуть бути використані для розробки міграційної та міжнародної політики України, громадськими та харитативними

організаціями, що спрямовані на успішну інтеграцію/реінтеграцію мігранток, можуть стати частиною інформаційної кампанії у ЗМІ. А також при написанні навчальних курсів із міграціології, соціології, гендерних студій, діаспорознавства тощо.

Апробаційна складова дозволяє зробити висновки, що дослідження представлене у наукових публікаціях у повному обсязі. Зміст і структура автореферату цілком відповідають змісту й структурі дисертації. Вважаю, що дисертація С.В.Одинець «Динаміка життєвих траєкторій та соціальних ідентичностей українських мігранток в Італії», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, повністю відповідає вимогам пп. 11 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24.07.2013 року №567 (зі змінами), а її авторка, Світлана Владиславівна Одинець, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05. – етнологія.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри філософії,

соціально-політичних дисциплін та етнології

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

Н.В.Жмуд

Зразок підпису

Засвідчую

Інше

Інше

" 04 " 04

Відділ кадрів

Відділ кадрів

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Міністерство освіти і науки України

Код 02125094

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника

Вк. НДОР № 03.02-11/178

20 16